

3 ПРОВОБАЕМИ НА ИЗКУСТВОТО

ART STUDIES QUARTERLY

Тримесечно списание за
теория, история и критика
на изкуството

Институт за изследване на
изкуствата при Българската академия
на науките – София

ГОДИНА 57-а 2024

СЪДЪРЖАНИЕ

- Савас Пацалидис.** Съвременна сценична
поетика и два казуса 4
- Васил Рокманов.** Художник, актьор, театър 12
- Камелия Николова.** Режисьорът и сценографът
в постановката на пиесата „Поетът и планина-
та“ от Иван Теофилов 18
- Николай Йорданов.** Художник, отпаден на
театъра. Тодор Игнатов (1951–2020) 26
- Вера Велеманова.** Евалд Шорм и Ян Душек – Хар-
мония на противоположностите. Фрагменти на
творческото сътрудничество на сценографа Ян
Душек с режисьора Евалд Шорм 32
- Хана Веселовска.** Сценична илюзия в сътрудни-
чество между режисьор и артист: украинският
тандем на Хнат Юра и Анатоли Петрицкий 42
- Албена Тагарева.** Режисьорът и сценографът в
битка за театралното пространство 47
- Петър Денчев.** Театралното пространство
като метонимия: режисьорски и сценографски
взаимодействия 54
- Анна Шойлева.** Експериментът Баухаус: сценич-
ното пространство в театралните проекти
на Шраер, Шлемер, Мохоли-Наги, Кандински и
Гропиус 59
- Румяна Николова.** Репертоарни политики
към българската драматургия в периода
1945–1968 г. 66
- Гергана Димитрова.** Какво наричаме научен
театър? 74
- Петя Иванова.** Нови педагогически практики за
представяне на художествени текстове 81

РЕЦЕНЗИИ

- Ангелина Георгиева.** Нов пътеводител в съ-
временния европейски театър (за *The Routledge
Companion to Contemporary European Theatre and
Performance*, 2023) 86
- Мargarita Harbova.** Архитектурна поетика
от архивите (за книгата на Димитрина Попова
Архитектурното наследство в заснемания на
къщи от XIX век. *Анализ и дигитализация на ар-
хив „Архитектура“ на Института за изследване
на изкуствата*, 2024) 88

РЕЗЮМЕТА 89

CONTENTS

- Savas Patsalidis.** Contemporary Stage Poetics
and Two Case Studies 4
- Vasil Rokomanov.** Artist, Actor, Theater 12
- Kamelia Nikolova.** Stage Director and Scenographer
in the Production *The Poet and the Mountain* by Ivan
Teofilov 18
- Nikolay Iordanov.** An Artist Devoted to Theatre.
Todor Ignatov (1951–2020) 26
- Věra Velemanová.** Evald Schorm and Jan Dušek
– Harmony of Opposites. Fragments of Creation of
Scenographer Jan Dušek with Director Evald
Schorm 32
- Hanna Veselovska.** Stage illusion in a Director-artist
Collaboration: the Ukrainian Tandem of Hnat Yura
and Anatol' Petrytskyi 42
- Albena Tagareva.** The Director and the Stage
Designer in a Battle for the Theatre Space 47
- Petar Denchev.** Director's and Scenographer's
interactions: Theatrical Space as a Metonymic
Function 54
- Anna Shoyleva-Chomakova.** The Bauhaus Experi-
ment: Stage Space in the Theatre Projects of Lotar
Schreyer, Oskar Schlemmer, László Moholy-Nagy,
and Walter Gropius 59
- Rumyana Nikolova.** Repertoire Policies towards
Bulgarian Drama in the Period 1945–1968 66
- Gergana Dimitrova.** What Do We Call Science
Theatre? 74
- Petya Ivanova.** New Pedagogical Practices for
Presenting Literary Texts 81

REVIEWS

- Angelina Georgieva.** A New Guide to Contemporary
European Theatre (за *The Routledge Companion to
Contemporary European Theatre and Performance*,
2023) 86
- Margarita Harbova.** Architectural Poetics from the
Archives (on Dimitrina Popova's book *Architectural
Heritage in Photographs of 19th-century Houses.
Analysis and Digitization of the Architecture Archive
of the Institute of Art Studies*, 2024) 88

SUMMARIES 89

Summaries

СЪВРЕМЕННА СЦЕНИЧНА ПОЕТИКА И ДВА КАЗУСА

Савас Пацалидис

Статията проследява развитието на сценографските и технологичните елементи в театъра, започвайки с ранни иновации като периактите в древногръцкия театър, които първоначално се сблъскват със скептицизъм за потенциално разсейване от първенството на изговореното слово. С течение на времето технологичният напредък – от рисунки с перспектива до въртящи се сцени и интеграция на мултимедия – все повече засилва симбиотичната връзка между драмата и нейната сценична реализация. Статията подчертава прогълняващото развитие и на моменти напрежението между технологиите и традиционните театрални практики – явление, което беше особено подчертано по време на пандемията от COVID-19, тъй като нововъзникващите технологии бяха предизвикателство пред същността на изпълнението на живо.

В съвременния театър се наблюдава значителна промяна от централизиран, доминиран от автора модел, към такъв, в който сценографията, звукът, осветлението и мултимедийните елементи се разглеждат като равностойни партньори/участници в представлението. Тази промяна отразява по-широките културни тенденции и влиянието на постмодерните и постдраматичните теории, илюстрирани в произведението на трупата като The Wooster Group и режисьори като Ги Касие и Сюзън Кенеди. Работата на Касие се отличава с интегрирането на технология, оспорвайки традиционните представи за присъствие и изпълнение на живо. Неговата работа илюстрира как технологията може да се използва за обогатяване на разказването на истории и сценичното присъствие, като по този начин се създават сложни и потапящи театрални преживявания.

„Ангела: Странен цикъл“ на Сюзън Кенеди се задълбочава в постхуманистичното изследване на Аз-а в контекста на дигиталната ера, като фундаментално оспорва картезианската представа за „Мисля, следователно съществувам“. Произхождайки от фрагментирана концепция за ерата след Втората световна война и допълнително усложнена по време на пандемията от COVID-19, работата на Кенеди отразява начина, по който технологията развива границите на човешката идентичност и съществуване. Главният герой Ангела олицетворява това постчовешко състояние, при което човешките тела взаимодействат с виртуалните реалности и се проучват внимателно чрез всепроникващо наблюдение. Пиесата разпитва как

цифровите платформи се пресичат с човешката идентичност, представяйки Ангела като „субект“, чието присъствие е опосредствано от технологията, а не от автономно индивидуално представяне. Тази работа се привежда в унисон с по-широка театрална традиция, която изследва постчовешкото, тласкайки еволюцията на драмата в област, в която присъствието и идентичността са в постоянно състояние на преговори и предефиниране.

ARTIST, ACTOR, THEATRE

Vasil Rokomanov

The article examines key topics such as visual aspects of actors' "body language" – signs, figures, ornaments; visual aspects of theatrical objectivity and the aesthetics of culture and the era in which the performance was born; the two-way sensory impact of the elements of theatrical objectivity – to the viewer and the actor.

The impact of theatrical objectivity is aimed at achieving a certain effect on the viewer. However, sensory effects specific to each case of the masks, dolls, costumes, decorations, technical devices, and props provided and addressed to the actors are sought no less insistently. Whether it is part of traditions such as no theatre, baroque or building a role and playing "after Stanislavski", the actor works with and through his senses, whose receptors are directly connected with theatrical objectivity, with a specific and very specific sensory impact. Material-artist, material-actor and material-scene relationships have been traced in various theatre cultures and types of theatre.

STAGE DIRECTOR AND SCENOGRAPHER IN THE PRODUCTION THE POET AND THE MOUNTAIN BY IVAN TEOFILOV

Kamelia Nikolova

The article examines the particularly productive collaboration between the director Leon Daniel and the scenographer Mladen Mladenov who, in the 1960s, created some of the most significant performances in the history of the Bulgarian theatre during the totalitarian period (1945–1989). The majority of their productions were banned by the authorities after several performances. The subject of the study is the performance that caused the most turbulent reception – the staging of *The Poet and the Mountain* by Ivan Teofilov at the People's Army Theatre (known today as the Bulgarian Army Theatre) in 1964. The premiere on January 9, 1964, was a polarizing event that provoked reactions ranging from enthusiastic approval by the audience to an extremely negative evaluation by the official ideological critics, and the production was cancelled after seven performances.

The text explores the reasons for this

disapproval and finds them in the performance's specific deviation from the official aesthetic canon and the mandatory political messages through the use of postmodern strategies – parody, ironic quotations from "classic" socialist realism plays and performances, playful use of visual references. The study concludes that "the case of *The Poet and the Mountain*" in 1964 stood out as politically dangerous not so much due to its topic and a correct ideological statement but above all due to the fact that it was a resourceful, daring, and unexpected attempt in the field of the postmodern aesthetic which was emerging in the European theatre at the time.

AN ARTIST DEVOTED TO THEATRE. TODOR IGNATOV (1951–2020)

Nikolay Jordanov

Todor Ignatov was an artist who worked simultaneously in the theatre, in front of the canvas, and on projects for the interior design of museums and public buildings. The study outlines his creative presence as a set designer on the stage of the Drama Theatre in Varna in the period 1976–2020. There T. Ignatov had the chance to work together with some of the most important Bulgarian stage directors such as Gri-sha Ostrovsky, Stancho Stanchev, Krikor Azarian, Krasimir Spasov, Plamen Markov, Boyko Bogdanov, Stoyan Kambarev, and many others. His scenographic projects were looking for metaphorical generalized images of the fictional worlds of the plays. They achieved one or another multi-layered metaphorical image on the stage but also functionality of the set design. It defined his scenographic style. Ignatov managed to find a "soul" in one or another material structure and to breathe life into it in the performance. In his scenographic decisions, the artist and the architect coexist hand in hand. Todor Ignatov embodied the representative figure and function of the scenographer – a talented artist who is devoted to theatre, working in tandem with the stage director for the birth and realization of the theatre production, bearing responsibility for the entire process of creating the visual and material side of the performance.

ЕВАЛД ШОРМ И ЯН ДУШЕК – ХАРМОНИЯ НА ПРОТИВОПОЛОЖНОСТИТЕ. ФРАГМЕНТИ НА ТВОРЧЕСКОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА СЦЕНОГРАФА ЯН ДУШЕК С РЕЖИСЬОРА ЕВАЛД ШОРМ

Вера Велеманова

Статията се фокусира върху сценографа и педагога Ян Душек (роген през 1942 г.). Неговата работа е обширна, включва хиляда различни сцени и обхваща много жанрове и видове театър.

Сътрудничеството между Ян Душек и режисьора Евалд Шорм датира от критичния период на 70-те и 80-те години на XX век. Тяхната творческа връзка, непрекъсната по стил и мисъл, е силна и важна следа в историята на чешкия театър.

Творчеството на Ян Душек може да се разбере чрез изречението му: „Аз не се занимавам със сценография, аз правя представления“. Тази линия може да бъде разбрана по два начина: първо, в смисъл на акцент върху цялото, създаване на театъра като организъм от компоненти и фактори, и второ, в смисъл, че всяка отделна творба на този творец е много специфична – по отношение на използваните материали, начина на решаване на трансформациите и т.н.

СЦЕНИЧНАТА ИЛЮЗИЯ В СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ РЕЖИСЬОР И СЦЕНОГРАФ: УКРАИНСКИЯТ ТАНДЕМ НА ХНАТ ЮРА И АНАТОЛ ПЕТРИЦКИЙ

Хана Веселовска

В текста се анализира феноменът на сценичната илюзия, както е илюстриран в историческия случай на творческо сътрудничество, което се развива между украинския театрален режисьор Хнат Юра и художника Анатол Петрицкий и обхваща почти три десетилетия през първата половина на XX век. Анализирани са различни видове сценична илюзия, която тандемът Юра-Петрицкий използва в хода на своето сътрудничество, включително тези, които се основават изключително на собствените им творчески идеи и предпочитания, както и тези, родени от възприеманата необходимост да се съобразят с идеологическите насоки на съветския режим. Анализът разкрива съществени промени, настъпили в театралната естетика на тандема с течение на времето и така определя евентуалния му избор на тип илюзия. В заключение авторът посочва непреодолимото и очевидно унизително въздействие на концепцията за социалистическия реализъм върху крайните съвместни усилия на тандема.

DIRECTOR'S AND SCENOGRAPHER'S INTERACTIONS: THEATRICAL SPACE AS A METONYMIC FUNCTION

Petar Denchev

The article relies on the hypothesis that, practically and theoretically, the theatre space and the images exposed in it can be thought of as metonymy. The author puts

forward the thesis that after the Second World War, the stage space is no longer seen as a metaphor. The arguments for this are both from the history of the theatre and from the cultural sphere of the past century. Along with this, examples of the relevance of the modern Bulgarian theatre scene are demonstrated.

THE BAUHAUS EXPERIMENT: STAGE SPACE IN THE THEATRE PROJECTS OF LOTAR SCHREYER, OSKAR SCHLEMMER, LÁSZLÓ MOHOLY-NAGY, AND WALTER GROPIUS

Anna Shoyleva-Chomakova

Theatrical reforms that originated at the end of the 19th and the beginning of the 20th century began to outline a new situation, in which radically new positions were set for the elements within the theatrical performance, including the stage space. Placed in a completely new plane by Craig and the theorists from Stibune, the avant-garde currents from the beginning of the last century further developed and totally rethought both the stage/hall approach and the organization of the performance space. In the concepts for building a new theatre, an important place is occupied by the experiments carried out at the Bauhaus school, where some of the most avant-garde artists met in the 1920s. The Bauhaus school for Art and Design existed for only 14 years, but it was extremely saturated in imposing a new kind of art education and thinking, in searching for new creative forms and ways of expression, as well as influencing the field of applied arts and architecture until the present day. One of the important units of this educational system was the stage workshop. Initially, theatrical activities were not seen as a consistent element of Gropius' scheme, but subsequently, the images of the building and the stage became central to the Bauhaus educational concept. Thus, the laboratory work within the stage department became a place for many experiments. At the same time, the "Bauhaus theatre" could not be perceived as a coherent field in which a stable, shared system of theatrical ideas and practices was created. On the contrary, it could be argued that the theatre concepts in the school are contradictory and inconsistent, nevertheless, they find ground for development and exert their influence in contemporary theatre and dance.

REPERTOIRE POLICIES TOWARDS BULGARIAN DRAMA IN THE PERIOD 1945–1968

Rumyana Nikolova

State cultural policies during the communist years had the clear aim of disciplining the arts, placing them within the frame-

work of socialist realism. In the theatre sector, the greatest attention was paid to repertoire and text. Repertoire policies were stable for all years until the fall of the communist regime in 1989, but there were internal movements and changes within the different phases of the period.

The most important repertoire issue is that of Bulgarian drama. One of the most disastrous policies for Bulgarian dramaturgy has been the encouragement of ideologically correct texts at the expense of those with artistic merit. The texts that have a right to stage life are those that directly express the ideology of the Communist Party. The results of these policies are a multitude of faceless dramatic works with uniform themes and characters.

As a consequence of communist policies after 9 September 1944, the natural processes of development and accumulation in Bulgarian drama were abruptly interrupted.

WHAT DO WE CALL SCIENCE THEATRE?

Gergana Dimitrova

The art-science dialogue has proven that it can provide extremely exciting and meaningful results. Here we examine one of the most promising forms of this kind of collaboration. Science theatre is becoming increasingly popular, but its definition is still fluid. In this article, we trace the development of science theatre through the perspective of the art and communication of science and outline the basic parameters of the definition of science theatre – what purpose it serves, who is involved, and what methodology is used. The main starting point is the already existing definitions of this kind of theatre, which are here merged and developed into a common definition of the form.

NEW PEDAGOGICAL PRACTICES FOR PRESENTING LITERARY TEXTS

Petya Ivanova

In recent years, a new line of collaboration has been established between the Institute of Literature at the Bulgarian Academy of Sciences and students of the "Acting and Drama Theatre" program at Plovdiv University "Paisii Hilendarski" under the guidance of Zoya Kapon, PhD. This experimental and engaging method of presenting various literary works outlines a new provocative visual literary-performative trend in the literary reception of texts. The combination of an innovative theatrical-pedagogical approach with the presentation of newly published literary works creates a new professional community of actors, literary critics, historians, researchers, and a broad audience participating in a spectacular literary-theatrical event.